

MARCELI KOSMAN

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEKI KÓRNICKEJ PAN W 1976 R.¹

Biblioteka Kórnicka — podobnie jak cztery pozostałe biblioteki samodzielne Polskiej Akademii Nauk — jest jednostką pomocniczą o charakterze naukowym i działa w oparciu o statut zatwierdzony w dniu 18 grudnia 1975 r. (zob. aneks). W roku sprawozdawczym nastąpiły zmiany w zakresie organizacyjnym, a także została sformowana nowa Dyrekcja. Dnia 29 grudnia 1975 r. sekretarz naukowy PAN przekazał nadzór naukowy nad bibliotekami samodzielnymi Wydziałowi I Nauk Społecznych, pozostawiając przygotowanie opinii i materiałów Biuru Wydawnictw i Bibliotek. W ten sposób z dniem 1 stycznia 1976 r. Biblioteka Kórnicka weszła do grona placówek naukowych skupionych w Wydziale I PAN.

W dniu 1 marca 1976 r. zostało obsadzone wakujące od dnia 30 czerwca roku poprzedniego stanowisko dyrektora Biblioteki², które powierzono doc. drowi hab.

¹ Reaktywując dział sprawozdań pragniemy dostarczyć materiałów przede wszystkim z zakresu informacji o zbiorach (nowości, opracowanie, udostępnianie) i pracach naukowych placówki, a także działalności w zakresie upowszechniania wiedzy, głównie przez Dział Muzealny. Niektóre zespoły druków będą omawiane osobno, i tak w następnym tomie zostanie przedstawiona charakterystyka tzw. Zbiorów Rzymskich i Zbioru Paryskiego, które wpłynęły w ciągu ostatnich kilku lat i są obecnie przejmowane przez Dział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów. Będziemy również omawiać problemy związane z siecią bibliotek PAN i dotowanych przez PAN, a znajdujących się na obszarze nadzorowanym przez Oddział PAN w Poznaniu. W bieżącym sprawozdaniu kwestia ta nie została osobno potraktowana.

Dotychczas ukazały się w „Pamiętniku Biblioteki Kórnickiej” następujące sprawozdania pióra jej kierowników i dyrektorów: S. Bodniak: *Biblioteka Kórnicka w roku 1930* (Z. 2: 1930 s. 123 - 125); S. Jasińska: *Biblioteka Kórnicka w okresie okupacji od r. 1939 - 1945* (Z. 3: 1939 - 1946 s. 306 - 314); S. Bodniak: *Sprawozdanie z prac w Bibliotece Kórnickiej za okres od 22 stycznia 1945 r. do 30 czerwca 1945 r.* (ibidem s. 315 - 322); tenże: *Sprawozdanie... od 1 lipca 1945 r. do 30 czerwca 1946 r.* (ibidem s. 323 - 330); tenże: *Sprawozdanie... za okres administracyjny od 1 VII 1946 do 30 VI 1947* (Z. 4: 1947 s. 216 - 220); S. Jasińska: *Z życia Biblioteki Kórnickiej* (Z. 5: 1955 s. 296 - 300) oraz: *Zabezpieczenie fundamentów zamku kórnickiego* (ibidem s. 317 - 319); S. Weyman: *Z życia Biblioteki Kórnickiej* (Z. 6: 1958 s. 441 - 446); tenże: *Z życia Biblioteki Kórnickiej* (Z. 7: 1959 s. 469 - 477); tenże: *Biblioteka Kórnicka pod egidą Polskiej Akademii Nauk 1954 - 1966* (Z. 9 - 10: 1968 s. 585 - 612).

² Do dnia 30 VI 1975 r. stanowisko dyrektora Biblioteki Kórnickiej zajmował (od 1955 r.) doc. dr Stefan Weyman. Od 1 VII 1975 powierzono — na okres do powołania nowego dyrektora — kierownictwo placówki dr Zofii Skorupskiej, kierownikowi Działu Gromadzenia, do pełnienia zaś obowiązków wicedyrektora powołano mgra Adama Chrzana.

Marcelemu Kosmanowi, dotychczas zatrudnionemu na stanowisku samodzielnego pracownika naukowo-badawczego w Instytucie Historii PAN (Zakład Historii Pomorza w Poznaniu). Akt nominacyjny wręczył zastępca sekretarza Wydziału I PAN prof. dr hab. Marian Wojciechowski, w obecności prezesa Oddziału PAN w Poznaniu i przewodniczącego Rady Naukowej Biblioteki Kórnickiej prof. dra hab. Gerarda Labudy oraz wicedyrektora Biura Wydawnictw i Bibliotek PAN Mariana Salamona na specjalnym zebraniu kierowników jednostek organizacyjnych Biblioteki.

Na wniosek dyrektora zostali powołani z dniem 1 września roku sprawozdawczego wicedyrektorzy d/s ogólnych dr Ryszard Marciniak i mgr Adam Chrzan³. W dalszym ciągu pełni swe funkcje wicedyrektor d/s administracyjnych mgr inż. Tadeusz Świągół, który zajmuje to stanowisko od 1971 r.⁴

W ciągu roku sprawozdawczego dokonano zmian w strukturze organizacyjnej Biblioteki, która ostatecznie przedstawiała się jak następuje:

- I. Pracownia Edytorska⁵
- II. Pracownia Dziejów Książki i Bibliotek w Wielkopolsce⁶
- III. Dział Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów
- IV. Dział Opracowania Druków Nowych i Czasopism
- V. Dział Udostępniania, Przechowywania i Konserwacji Zbiorów
- VI. Dział Udostępniania i Informacji Naukowej w Poznaniu⁷
- VII. Dział Rękopisów
- VIII. Dział Starych Druków
- IX. Dział Graficzno-Muzealny
- X. Dział Administracyjno-Finansowy

Nie jest to rozwiązanie ostateczne, przewiduje się komasację zbyt małych jednostek i stworzenie większych, pracujących zespołowo nad realizacją długofalowych planów. Obejmują one przesunięcie niektórych dalszych agend bibliotecznych do

³ Akty nominacyjne wręczył dnia 10 IX 1976 r. dyrektor Biblioteki w obecności przewodniczącego Rady Naukowej, sekretarza POP i prezesa Rady Oddziałowej ZNP. Dr Marciniak w dalszym ciągu pełni obowiązki kierownika Działu Gromadzenia (od 1 IV).

⁴ W związku z wprowadzeniem stanowisk wicedyrektorów nastąpiły zmiany w nomenklaturze celem jej ujednolicenia: zastępca dyrektora d/s administracyjnych został mianowany wicedyrektorem d/s administracyjnych (zob. aneks).

⁵ Na początku 1976 r. formalnie istniały tu następujące jednostki organizacyjne: Pracownia Edytorska, Pracownia Stosunków Polsko-Niemieckich, Pracownia Edytorska *Acta Tomiciana* (niekiedy wymieniano tę nazwę, choć w rzeczywistości brakowało tu obsady etatowej, od lat ograniczano się do prac zleconych). Zaplanowane z rozmachem wydawnictwo źródeł do dziejów mniejszości niemieckiej w Polsce międzywojennej – przy jednoosobowej obsadzie – nie rokowało nadziei na efekty. Toteż powołano jedną Pracownię Edytorską, której zadaniem stało się prowadzenie i koordynowanie wszystkich prac źródłowych w Bibliotece. Kierownik: doc. H. Chłopocka.

⁶ Powołana w kwietniu 1976 r. Kierownik: doc. M. Kosman.

⁷ Pierwotna nazwa Oddział Biblioteki Kórnickiej w Poznaniu wymagała sprecyzowania. Ponieważ konieczna stała się większa elastyczność w zakresie lokalizacji jednostek organizacyjnych Biblioteki w Kórniku i Poznaniu, zaproponowano władzom PAN wprowadzenie zmiany w Statucie. Propozycja, dyskutowana na Radzie Naukowej w dniu 6 grudnia, została zaakceptowana – zob. aneks.

Poznania, gdzie skupiają się czytelnicy, przy pozostawieniu agend czysto muzealnych w Kórniku. Kwestią otwartą pozostanie lokalizacja własnych agend naukowych.

W dniu 31 grudnia 1976 r. Biblioteka zatrudniała 57 osób w pełnym wymiarze oraz 7 na godzinach zleconych; reprezentowane były następujące grupy pracowników: naukowo-badawcza, bibliotekarze dyplomowani, służba biblioteczna i muzealna, administracja i obsługa.

Samodzielni pracownicy nauki: doc. dr hab. Helena Chłopocka, doc. dr hab. Marcelli Kosman, doc. dr Stefan Weyman.

Pomocniczy pracownicy nauki: dr Restytut Staniewicz – adiunkt, mgr Tomasz Naganowski – starszy asystent (od 1 VII).

Bibliotekarze dyplomowani: mgr Adam Chrzan, dr Ryszard Marciniak, dr Andrzej Mężyński, mgr Maria Olszewska, dr Jacek Wiesiołowski – st. kustosz; mgr Zofia Nowak – kustosz; mgr Dobrochna Bolewska – adiunkt⁸.

Służba biblioteczna i muzealna: mgr Ewa Wojewodzianka, mgr Stanisław Potocki – kustosz; mgr Barbara Dolczewska – adiunkt; mgr Barbara Chrzan, mgr Danuta Zagartowska – st. bibliotekarze; mgr Maria Łuczak, Halina Półchłopek, Bogdan Libner – bibliotekarze; mgr Anna Stępnia, mgr Zbigniew Kalisz, Jan Łuczak, mgr Wanda Karkucińska, mgr Irena Horbowy (od 1 VII), mgr Elżbieta Korcz (od 1 IX) – młodszy bibliotekarze.

W niepełnym wymiarze godzin pracowali: dr Michał Muszyński (emeryt) – starszy kustosz dyplomowany, mgr Kamila Kłodzińska (emerytka) – kustosz i Henryka Adamska – bibliotekarz.

Miniony rok był okresem przyjmowania kierownictwa przez nową dyrekcję, podstawowym więc zadaniem stała się obserwacja pracy zespołu pod kątem widzenia ewentualnych zmian w stylu działalności. Punkt wyjścia stanowił obszerny Protokół zdawczo-odbiorczy (32 strony maszynopisu) przygotowany według stanu na dzień 1 marca 1976 r. przez Komisję w składzie: dr R. Marciniak – przewodniczący, mgr M. Łuczak i mgr S. Potocki – członkowie. Przejęcie dokumentacji Biblioteki przez dyrektora doc. M. Kosmana z rąk dr Zofii Skorupskiej nastąpiło na zamku kórnickim w dniu 14 marca. Komisja w okresie od 2 do 11 marca zbadała stan substancji majątkowej: nieruchomości i inwentarza użytkowego tudzież zbiorów bibliotecznych i muzealnych w oparciu o aktualnie prowadzoną dokumentację.

Plan dochodów budżetowych został wykonany w 135,9% (zob. tablica 1), plan wydatków budżetowych w 98,9%. Analiza poszczególnych paragrafów wykazuje, że Biblioteka miała zapewnione w pełni podstawy finansowe, co pozwoliło realizować wytyczone zadania w zakresie kadrowym, gromadzenia, prac badawczych oraz działalności usługowej. Różnice w planie i wykonaniu funduszu osobowego wiązały się ze stosunkowo znacznymi zmianami kadrowymi w ciągu roku sprawozdawczego (zob. tablica 2). W zakresie środków specjalnych (działalność muzealna) wykonanie wyniosło 85,8%.

⁸ Z dniem 30 VI 1976 r. została przeniesiona w stan spoczynku dr Zofia Skorupska, starszy kustosz dyplomowany. R. Marciniak, A. Mężyński i J. Wiesiołowski zostali mianowani st. kustoszami z dniem 1 sierpnia.

Tablica 1. Dochody budżetowe

§§	Nazwa paragrafu	Plan	Wykonanie
42	Wpływy z czynszów najmu i dzierżaw	80 000,—	86 079,—
45	Wpływy ze sprzed. prod. i towarów	—	7 963,90
64	Różne opłaty	—	944,—
73	Rozliczenia z lat ubiegłych	—	435,—
> 77	Różne dochody	—	13 309,—
	Razem	80 000,—	108 730,90

Tablica 2. Wydatki budżetowe

§§	Nazwa paragrafu	Plan	Wykonanie
11	Wynagr. netto wynik. ze stos. pracy	2 386 500,—	2 339 746,—
12	Bezosobowy fundusz płac	70 000,—	69 493,—
13	Fundusz honorariów	30 000,—	28 700,—
15	Nagrody i inne wynagrodzenia	24 000,—	24 000,—
16	Pod. od wynagr. i skł. emeryt.	17 300,—	17 228,—
18	Podróże służbowe krajowe	24 000,—	23 736,90
31	Materiały i przedm. nietrwałe	1 190 000,—	1 188 733,55
36	Usługi materialne	732 300,—	732 296,45
37	Usługi niematerialne	21 000,—	20 216,—
41	Składki na ubezp. społeczne	469 000,—	465 035,—
42	Różne opłaty i składki	1 800,—	1 795,—
46	Dotacja na zakł. fund. mieszk.	14 100,—	14 100,—
69	Dotacja na zakł. fund. socjalny	33 000,—	33 000,—
	Razem	5 013 000,—	4 958 079,90

Dyrektor Biblioteki przy podejmowaniu ważniejszych decyzji konsultował się z przewodniczącym Rady Naukowej, która działała w składzie wyznaczonym na kadencję 1975 - 1977 r.⁹ i uzupełnionym w marcu 1976 r.¹⁰ Uzgodniono m. in. zmiany organizacyjne (reorganizacja pracowni) i kadrowe (kandydatury na stanowisko wicedyrektorów), przygotowania do jubileuszu 150-lecia Biblioteki Kórnickiej. Wyniki działalności w okresie od marca do listopada zostały poddane pod dyskusję na posiedzeniu Rady w dniu 6 grudnia, która zaaprobowała program Dyrekcji i postanowiła, że na najbliższych posiedzeniach zostaną poddane analizie następujące tematy: ocena kadry pod kątem widzenia prac bibliotecznych i naukowych, realizacja zaleceń pokontrolnych organów Najwyższej Izby Kontroli z 1975 r., szczegółowy program obchodów jubileuszowych.

⁹ Prof. dr hab. Gerard Labuda — przewodniczący, prof. dr hab. Zdzisław Kaczmarczyk — zastępca przewodniczącego, dr Janusz Albin, doc. dr hab. Helena Chłopocka, prof. dr Włodzimierz Dworzaczek, prof. dr hab. Stanisław Kubiak, prof. dr Kazimierz Malinowski, prof. dr hab. Janusz Pelc, prof. dr hab. Alojzy Sajkowski, dr Zofia Skorupska, doc. dr Stefan Weyman — członkowie.

¹⁰ W dniu 23 marca 1976 r. na członków Rady zostali powołani doc. dr hab. Marcelli Kosman i prof. dr Andrzej Wyczański.

Tablica 3. Środki specjalne — działalność usługowa Działu Muzealnego
Plan dochodów 1 210 000,— zł, wykonanie 1 212 233,— zł, % wyk. 100,1

§§	Nazwa paragrafu	Plan kosztów	Wykonanie
11	Wynagr. netto wynik. ze stos. pracy	182 000,—	165 485,—
12	Bezosobowy fundusz płac	69 000,—	68 991,—
15	Nagrody i inne wynagrodzenia	2 000,—	2 000,—
18	Podróże służbowe krajowe	1 000,—	1 056,60
31	Materiały i przedm. nietrwałe	160 000,—	151 723,05
36	Usługi materialne	760 000,—	616 315,30
41	Składki na ubez. społeczne	36 000,—	33 147,—
	Razem	1 210 000,—	1 038 717,95

Uwaga: Na zmniejszenie kosztów środków specjalnych wpływa stan zapasów materialnych w kwocie 61 376,— zł.

Rok 1976 oznaczał uformowanie się ścisłego Kolegium Dyrekcyjnego, przy czym dyrektor skoncentrował się na ogólnym kierowaniu pracami instytucji oraz na pracach naukowych i kształceniu kadry, wicedyrektorzy zaś koordynowali prace działów bibliotecznych (dr R. Marciniak) i muzealnego (mgr A. Chrzan).

Biblioteka stanęła przed trudnymi zadaniami w dziedzinie lokalowej, remontowej i w zakresie zapewnienia właściwej bazy dla działalności podstawowej. Kończą się rezerwy magazynowe (według przewidywań wyczerpane zostaną w 1977 r.), brakuje jakiegokolwiek bazy reprograficznej, energię administracji pochłania zaś sześć domów czynszowych, dotąd stanowiących własność instytucji. Podjęto kroki mające na celu wyzbycie się tych posesji, nie mających nic wspólnego ze statutową działalnością placówki, niestety sprawa przebiega zbyt opieszale. Postanowiono przystąpić do remontu pomieszczeń, które mogą być zaadaptowane na cele magazynowe w Kórniku (ul. Zamkowa 8a, III piętro w Pałacu Działyńskich w Poznaniu).

W ramach środków specjalnych przewidziano kwotę 570 tys. zł. na remonty bieżące zamku w Kórniku, wykonywano też prace w innych pomieszczeniach, m. in. w Pałacu Działyńskich w Poznaniu (458 222 zł). Biblioteka nie posiada minimalnego choćby zaplecza technicznego dla rozwijania nowoczesnej informacji naukowej, ponieważ istniejąca przed kilku laty stacja mikrofilmowa została przekazana Zakładowi Informacji Naukowej PAN w Poznaniu, toteż rozpoczęto starania o stworzenie własnej bazy reprograficznej. Zlecono prace projektowe nad adaptacją pomieszczeń na poddaszu Pałacu Działyńskich na magazyn dla księgozbioru podręcznego czytelnika (przewidziano ulokowanie tam 15 tys. woluminów) oraz nad remontem i adaptacją na magazyn książek i zaplecze gospodarcze znajdującego się w bardzo złym stanie budynku przy ul. Zamkowej w Kórniku. Ponieważ zbiory nie są dostatecznie zabezpieczone, zlecono wykonanie projektu sygnalizacji alarmowej w zamku. W Pracowni Konserwacji Zabytków złożono zapotrzebowanie na wykonanie konserwacji mebli i przedmiotów muzealnych na sumę około 200 tysięcy zł.

Organa kontroli państwowej i PAN-owskiej w ciągu ostatnich kilku lat zwracały uwagę na usterki w pracy Biblioteki, toteż opracowano kompleksowy plan realizacji

zaleceń. Ponieważ wymaga on poważnego zaangażowania pracowników, zwrócono się o akceptację dłuższych niż to było wyznaczone terminów wykonania poszczególnych zadań. Zaznaczmy tu, że obok spraw drobniejszych chodzi tu o tak zasadnicze kwestie, jak wycena wszystkich muzealiów (zwłaszcza zawartości tzw. skarbca) i przeprowadzenie pełnego skontrum zbiorów, które dopiero pozwoli zdobyć orientację co do posiadanych zasobów. Jest to zadanie wyznaczone na kilka lat, realizowane siłami pracowników poszczególnych działów, którzy oczywiście wykonują je oprócz normalnych prac. Od tych odrywały też dyżury w czytelnicy, toteż postanowiono sprawę tę zmodyfikować w 1977 r.

ZBIORY

A. Gromadzenie

Zbiory Biblioteki w roku sprawozdawczym powiększyły się na sumę ponad 1 miliona złotych poprzez nabycie, wymianę i dary. Wartość nabytków w poszczególnych grupach przedstawia się jak następuje (tablica 4):

Forma	Liczba	Wartość w zł
Kupno	3380 woluminów	697 033
Wymiana	3872 „	144 854
Dary	3431 „	180 737
Prenumerata	298 „	35 000
Oprawa	150 teczek	16 500
Razem	10 981	1 074 124

Nabytki pochodzące z zakupów druków nowych kształtowały się na poziomie 1975 r., zmniejszono jednak zakupy antykwaryczne na rzecz staranniejszego doboru w zakresie gromadzenia literatury najnowszej¹¹. Stan zasobów bibliotecznych obrazuje tablica 5.

Na uwagę zasługuje wyjątkowo wysoka liczba darów w zakresie książek nowych łącznej wartości 133 tys. zł. Stanowi to wynik przejęcia i wpisania do ksiąg akcesyjnych ok. 2500 dzieł ze Stacji Naukowej PAN w Paryżu¹². W kwietniu przyjęto ze Stacji Naukowej PAN w Rzymie trzecią a zarazem ostatnią z zapowiedzianych partii książek — bez spisów — o łącznej liczbie 11 tysięcy dzieł.

¹¹ W okresie sprawozdawczym Biblioteka uczestniczyła tylko w jednej aukcji antykwarycznej, zorganizowanej przez Dom Książki w Poznaniu, zakupując wówczas zaledwie 11 pozycji. Ze względu na ogromny zapas druków nie wprowadzonych do kartotek akcesyjnych, a także znaczne luki w najnowszych zbiorach (stwierdzono brak szeregu pozycji o podstawowym znaczeniu dla profilu zbiorów, w tym przerwy w ciągach czasopism) — byłoby niecelowe kupować książki za przesadnie wysokie ceny aukcyjne.

¹² Z tego 500 dzieł stanowiły dublety, z których część została w ramach wymiany dubletów przekazana do Biblioteki Narodowej.

Tablica 5

Gromadzenie i opracowanie zbiorów

Liczba druków — ogółem	Stan na dzień 31 XII 1975 r.			Stan na dzień 31 XII 1976 r.		
	Ogółem vol.	Opracowane		Ogółem vol.	Opracowane	
		j. inw.	vol.		j. inw.	vol.
a) stare druki	29 069	28 474	29 069	29 104	28 501	29 104
b) druki nowe zwarte	142 525	103 285	138 917	149 079	106 514	142 388
c) druki nowe wyd. ciągłe	54 342	4 967	52 730	57 383	5 045	53 557
Zbiory specjalne						
1. Rękopisy	12 943	12 943		13 144	13 141	13 144
Dyplomy	240	240	240	243	243	243
2. Stare druki — jak wyżej						
3. Ryciny, grafika, ekslibrisy	26 388	22 718	23 042	26 718	23 048	23 372
4. Kartografia						
a) atlasy do r. 1870	134	130	134	134	130	134
b) atlasy po 1870 r.	129	126	129	133	129	132
Mapy i plany	2 291	1 497	2 276	2 301	1 507	2 286
5. Muzykalia	738	690	738	923	817	865
6. Materiały fototechniczne						
Mikrofilmy	4 665	4 585	4 663	4 669	4 729	4 807
Fotografie, klisze	46 234	10 696	46 234	46 407	10 869	46 407
7. Dokumenty życia społecznego	3 858	—	—	3 921	—	—
8. Numizmatyka						
Money	13 810	13 810	13 810	13 860	13 860	13 860
Banknoty	10 687	10 687	10 687	10 727	10 727	10 727
Medale	1 628	1 628	1 628	1 629	1 629	1 629
Odnaki	1 137	1 137	1 137	1 143	1 143	1 143
	358	358	358	361	361	361
9. Dział muzealny	8 018	8 018	8 018	8 021	8 021	8 021

Poważna i nietypowa liczba wpływów z wymiany międzybibliotecznej (łączna wartość 73 466 zł) stanowi efekt usuwania kilkuletnich zaległości w bieżącym wpisywaniu do ksiąg akcesyjnych¹³.

Poprzez dary i wymianę Biblioteka zyskała nieosiągalne w kraju pozycje literatury francuskiej oraz polskiej emigracyjnej sprzed pierwszej wojny światowej. Dotyczą one przede wszystkim problematyki polskiej oraz szeroko pojętej kultury francuskiej¹⁴. Stare druki powiększyły się zaledwie o kilkadziesiąt woluminów, wśród których na szczególną uwagę zasługuje sześć roczników „Kolendy Warszawskiej”, niezmiernie rzadki „Kalendarz białoruski na rok 1790” oraz „Mercurius Gallo-Belgicus” z 1594 r. (nie notowany przez Estreichera).

W większym stopniu wzbogaciły się zbiory rękopiśmienne, między którymi istotne miejsce dla badań regionalnych zajmuje zespół XX-wieczny związany z Wielkopolską, pochodzący ze zbiorów zasłużonego w środowisku poznańskim popularyzatora wiedzy historycznej dra Ludwika Gomolca (prace dyplomowe opracowane na Studium Nauczycielskim w Poznaniu, dotyczące powstania wielkopolskiego 1918/19, okupacji hitlerowskiej i początków władzy ludowej). Obejmuje on całe terytorium Wielkopolski, zawiera szereg relacji źródłowych, co podnosi jego walory dokumentacyjne. Dopełnieniem wcześniejszego nabytku materiałów związanych z Kazimierą Hłakowiczówną stał się przekazany przez poetkę zbiór listów pisanych do niej od czasów ostatniej wojny do 1975 r. Wiek XIX reprezentują bruliony Włodzimierza Wolniewicza (1814 - 1884), działacza niepodległościowego i gospodarczego, pioniera postępu w rolnictwie Wielkiego Księstwa Poznańskiego, związane m. in. z jego wystąpieniami poselskimi. Z okresu wcześniejszego (1751 r.) pochodzi dyplom pergaminowy wojewody kaliskiego Augustyna Działyńskiego, którego wnukiem był Adam Tytus, twórca Biblioteki Kórnickiej.

Sto kilkadziesiąt cennych muzykaliów (głównie nuty XIX-wieczne z melodiami powstańczymi) pozyskano na drodze wymiany z Biblioteką Muzeum Narodowego w Warszawie. Istotnie powiększyły się zbiory graficzne: najbogatsza w kraju kolekcja rysunków Kajetana Wincentego Kielisińskiego (1808 - 1849) wzrosła o 10 pozycji; z dziejami Biblioteki wiąże się też rysunek piórkiem, przedstawiający jej innego zasłużonego pracownika – dra Zygmunta Celichowskiego (z 1871 r.); naj-

¹³ Najpoważniejsze partie pochodziły z wymiany z Centralną Biblioteką Wojskową i Biblioteką Muzeum Narodowego w Warszawie.

¹⁴ Przytoczmy tu trafną uwagę dra Ryszarda Marciniaka, kierownika Działu Gromadzenia: „Poczynając od starych druków kórnickich, poprzez zbiory rodzinne Działyńskich i Zamoy-skich, którzy wychowywali się w kręgu kultury francuskiej, aż do ksiąg przejętych ze Szkoły Domowej Pracy Kobiet w Kuźnicach/k. Zakopanego i ostatnich nabytków, książka francuska stanowi pokaźny procent w księgozbiorze kórnickim. Stwierdzenie tego faktu pociąga za sobą pewne zobowiązania na przyszłość dla Biblioteki Kórnickiej, która uzupełniając aktywnie swój profil gromadzenia o piśmiennictwo francuskie, może stanowić poważną bazę źródłową w tej dziedzinie, już nie tylko dla środowiska poznańskiego, ale również w skali ogólnopolskiej. Książka dotycząca Francji pozwoli jednocześnie spojrzeć pełniej na sprawy emigracji polskiej w tym kraju i w tym sensie można będzie mówić o dowartościowaniu kórnickich zbiorów emigracyjnych” (Sprawozdanie z pracy działu).

nowszą grafikę poznańską reprezentuje komplet dzieł Antoniego Gołębnika wraz z dokumentacją twórczości.

Zbiory numizmatyczne reprezentuje jeden nabytek: część XVII-wiecznego tzw. skarbu z Rębowa (ok. 50%), którego 39 monet uzupełniło nabytek sprzed lat kilkunastu, dzięki czemu została przywrócona całość, którą podówczas rozdzielono. Dla Działu Muzealnego pozyskano rzeźbę Jana Rykaty, przedstawiającą głowę Władysława Zamoyskiego, twórcy Fundacji Zakłady Kórnickie.

Kontynuowano wymianę z około 200 stałymi kontrahentami krajowymi i zagranicznymi, w ramach której otrzymano z 96 punktów zagranicznych 205 woluminów druków zwartych i ciągłych¹⁵. Stan rzeczy przedstawia tablica 6:

Kierunki wymiany	Otrzymano				Wysłano			
	periodyki	wydaw. zwarte	inne*	razem	periodyki	wydaw. zwarte	inne	razem
Kraje socjalistyczne	66	30	1	97	31	39	—	70
W tym ZSRR	18	10	—	28	10	15	—	25
Kraje kapitalistyczne	43	65	—	108	61	73	5	139
Razem	109	95	1	205	92	112	5	209

* odbitki mikrof. i inne materiały naukowe

Wymiana obejmowała następujące państwa: Czechosłowacja (otrzymano 18 woluminów — zeszytów, wysłano 17), Bułgaria (—, 2), Demokratyczna Republika Wietnamu (6, —), Jugosławia (5, 4), NRD (26, 17), Rumunia (5, 3), Węgry (8, 2), ZSRR (28, 25), Argentyna (1, 2), Australia (15, 5), Austria (4, 7), Belgia (1, 3), Dania (1, 4), Finlandia (—, 2), Francja (4, 17), Hiszpania (—, 2), Holandia (—, 2), Japonia (3, 1), Kanada (—, 6), RFN (8, 13), Stany Zjednoczone (17, 33), Szwecja (3, 8), Wielka Brytania (6, 14), Włochy (45, 15).

B. Opracowanie

Wraz ze zintensyfikowaniem prac nad przejmowaniem do zbiorów dzieł przez Dział Gromadzenia pojawiły się nowe zadania przed Działem Opracowania Druków Nowych i Czasopism. W ciągu roku sprawozdawczego skatalogowano około 4 ty-

¹⁵ Za 1 wolumen w tej kategorii potraktowano wszystkie numery jednego rocznika. Na podkreślenie zasługuje tu systematyczne nadsyłanie do Biblioteki Kórnickiej materiałów polonijnych z Australii i Tasmanii. Wymiana uzależniona jest przede wszystkim od aktualnych możliwości placówki w zakresie własnych wydawnictw: rok 1976 był tu nader korzystny, choć niewspółmiernie mało w stosunku do potrzeb wymiany ukazało się wydawnictw własnych i pozycji przygotowanych przez pracowników. Wysłano kontrahentom krajowym i zagranicznym 152 egzemplarze „Pamiętnika Biblioteki Kórnickiej” z. 12; 146 egz. monografii J. Wiesiołowskiego: *Ambroży Pampowski starosta Jagiellonów*; 22 egz. (za granicę) książki M. Kosmana: *Drugi zanik pogaństwa u Bałtów*.

sięcy dzieł, wykonano 9324 karty katalogowe, zinwentaryzowano 8980 tomów. Pracę utrudniał brak mechanizacji (pojedyncze przepisywanie kart, brak możliwości kopiowania) oraz permanentne dyżury w czytelni kórnickiej. Mimo tych trudności ustalono, że książki z akcesją 1975 r. winny być opracowane do marca 1977 r. Główny akcent położono na bieżących nabytkach, które są wprowadzane do zbiorów najdalej w ciągu miesiący od zakupu.

Na bieżąco opracowywano nabytki w Dziale Starych Druków (32 pozycje) oraz w Dziale Rękopisów. Natomiast siły Działu Graficzno-Muzealnego w znacznym stopniu pochłania udostępnianie sal muzealnych dla zwiedzających, znacznie opóźniając prace podstawowe. W zakresie malarstwa opracowano 38 kart katalogowych wraz ze zdjęciami (łącznie do 1976 r. założono 474 karty), rzeźby wymagają opracowania 107 pozycji (dotąd założono kartę tylko do jednego obiektu), w grafice skoncentrowano się na materiałach związanych z K. W. Kielisińskim; zaawansowane są prace nad rzemiosłem artystycznym (założono 62 karty, pozostaje do opracowania 167 pozycji).

C. Udostępnianie

Biblioteka Kórnicka udostępniała swe zbiory w zasadzie wyłącznie na miejscu oraz za pośrednictwem wypożyczalni międzybibliotecznej. Dysponowała dwiema czytelniami: na zamku w Kórniku (4 miejsca) i w Pałacu Działyńskich w Poznaniu (30 miejsc). Księgozbiór podręczny obejmował 17 tysięcy woluminów, odnotowano w ciągu roku 8940 odwiedzin. Udostępniono 12 800 woluminów wydawnictw zwartych, 11 700 czasopism i 3316 jednostek inwentarzowych zbiorów specjalnych. Ok. 95% czytelników korzysta ze zbiorów w Poznaniu, gdzie Biblioteka Kórnicka prowadzi czytelnię we wspólnym lokalu, udostępnionym bibliotece Instytutu Zachodniego, a tylko pozostałe 5% – w Kórniku. Są to, oprócz pracowników Biblioteki, osoby przybywające co najmniej na kilka dni do zbiorów specjalnych. Przede wszystkim jednak zbiory służą poznańskiemu środowisku naukowemu oraz studentom historii i filologii polskiej, przygotowującym prace magisterskie. Obserwuje się też tendencję zwykłą w zakresie typowe usługowym (podręczniki i lektury na młodszych latach studiów), co należy tłumaczyć zagęszczeniem w czytelniach Biblioteki Uniwersyteckiej z jednej, korzystnym zaś położeniem czytelni w Pałacu Działyńskich z drugiej strony.

Ogółem – wraz z biblioteką Instytutu Zachodniego – udostępniono 67 948 woluminów nowych druków, czasopism i zbiorów specjalnych. W Kórniku praktycznie rzecz biorąc rozwijała się własna praca naukowa oraz realizowano zamówienia na wypożyczenia międzybiblioteczne, typowe zaś udostępnianie miało miejsce w Poznaniu, dokąd 3 razy w tygodniu dowożono zamawiane książki.

Natomiast zdecydowanie dominowało w Kórniku udostępnianie sal muzealnych, które cieszą się ogromną popularnością wśród zwiedzających z Wielkopolski, kraju i zagranicy: łącznie przybyły 188 242 osoby – w tym 88 880 dzieci i młodzieży w 2120 grupach oraz 23 810 osób z zagranicy. Udostępnienie zbiorów muzealnych wiąże się zarówno z zagadnieniem sensu stricto udostępniania zbiorów bibliotecznych jak i z popularyzacją wiedzy.

D. Informacja naukowa

Należy tu wyodrębnić informację bierną i czynną. Pierwsza dotyczyła kwerend ustnych i pisemnych (tych ostatnich załatwiono 54 – z tego 22 obejmowały stare druki, 14 rękopisy, 18 grafikę i muzealnictwo), niekiedy wyczerpujących i poniekąd zastępujących poszukiwania własne przez badaczy. Ci z reguły, jeśli poprzednio korzystali osobiście ze zbiorów, przed przyjazdem konsultowali się co do poszukiwanych materiałów.

Biblioteka dotąd nie posiada katalogu rzeczowego, niemniej jednak wydaje się, że nie stanowi to poważniejszego mankamentu w pracy, biorąc pod uwagę fakt, że ze zbiorów korzystają najczęściej gruntownie przygotowani badacze¹⁶. Zbiory specjalne są stosunkowo dobrze opracowane, rok sprawozdawczy przyniósł tu dalsze osiągnięcia, przede wszystkim w odniesieniu do starych druków: ukończono katalog działowy starych druków – pierwszy tego typu w bibliotekach naukowych Polski oraz (bez kart przewodnich dla poszczególnych drukarzy i oficyn) kartotekę polskiej produkcji typograficznej XVI - XVII wieku ze zbiorów kórnickich. Do druku oddano *Katalog proveniencji poloników XVI wieku w Bibliotece Kórnickiej*, opracowany przez U. Muszyńskiego.

Dział Rękopisów kontynuował prace nad *Katalogiem rękopisów staropolskich* (t. II), katalogiem Archiwum Bibliotecznego 1869 - 1923 oraz przygotował 7 wystawek specjalistycznych.

PRACE NAUKOWE

Zgodnie ze 150-letnią tradycją Biblioteka Kórnicka kontynuuje działalność edytorską i badawczą, o której kierunkach zasadniczych mówią już nazwy: Pracownia Edytorska, Pracownia Dziejów Książki i Bibliotek w Wielkopolsce. Naukowe opracowanie zbiorów i informacja poprzez publikowane inwentarze i katalogi w działach specjalnych wiąże się również z pracą twórczą. Linia podziału nie przebiega tu ściśle według kryteriów formalnych: nie wszyscy pracownicy naukowo-badawczy i dyplomowani wykazali się w minionym roku dorobkiem, z kolei partycypowali tu niektórzy pracownicy służby bibliotecznej. Wyrazem tej aktywności jest wykaz publikacji naukowych za rok 1976. Biorąc pod uwagę małą liczebność zespołu, dorobek ten jest stosunkowo pokaźny: obejmuje kolejny zeszyt „Pamiętnika Biblioteki Kórnickiej”, w całości przygotowany siłami własnymi, dwie monografie (z których jedna została przygotowana wcześniej w ramach Instytutu Historii PAN), dwa wydania obowiązującego podręcznika historii dla kl. VI i przewodnik metodyczny do tejże klasy, 20 artykułów, kilkanaście recenzji.

Plan badawczy placówki stara się godzić zainteresowania własne pracowników (stosunki polsko-krzyżackie, reformacja i kontrreformacja, dzieje średniowiecznego

¹⁶ Por. R. Marciniak, A. Mężyński: *Biblioteka Kórnicka – zarys historii (1826 - 1976)*. „Studia o Książce” T. 7: 1977 s. 26 n.: „... wobec przeniesienia się punktu ciężkości w publikacjach naukowych z wydawnictw zwartych na czasopisma [...] opracowanie takiego katalogu nie wydaje się już absolutną koniecznością. Mógłby on pełnić pomocniczą rolę głównie dla studentów; uczeni dążący do uzyskania pełnej informacji muszą korzystać z bibliografii”.

Poznania, wybrane zagadnienia z dziejów Pomorza itd.) z zagadnieniami kompleksowo opracowanymi w Bibliotece zgodnie z jej profilem. Podstawowe z nich to analityczne studia nad historią Biblioteki Kórnickiej, do której zachowała się niemal kompletna dokumentacja. Artykuły publikowane na łamach „Pamiętnika” stanowić będą podbudowę dla przyszłej monografii analityczno-syntetycznej, która w objętości ok. 25 arkuszy winna być przygotowana w początkach następnej pięcioletki (1981 - 1985) i może stanowić krok wstępny do przygotowania pracy na temat dziejów bibliotek wielkopolskich. Nieodzowne są tu oczywiście wstępne prace dokumentacyjne a także ścisła współpraca z innymi bibliotekami naukowymi regionu.

W zakresie edytorstwa kontynuowano prace nad tomem II *Lites ac res gestae inter Polonos Ordinemque Cruciferorum*, obejmującym proces warszawski z 1339 r., który winien być złożony do druku w ciągu 1977 r. Ukończona została podstawowa wersja tomu XIX *Tomicjanów*, która wymaga jednak dopracowania merytoryczno-formalnego. Dla właściwego i efektywnego funkcjonowania Pracowni konieczny jest jej rozwój etatowy, przede wszystkim ze względu na brak osoby na stałe zajmującej się *Tomicjanami*. Nie będzie większych trudności z przewidywanymi edycjami źródeł XIX-wiecznych. Ze względu natomiast na brak efektów postanowiono zawiesić (a przynajmniej poważnie ograniczyć) zaplanowaną przed kilku laty ze znacznym rozmachem kilkutomową publikację źródłową do dziejów mniejszości niemieckiej w Polsce międzywojennej, która zresztą nie wiąże się ani z profilem zbiorów ani z tradycjami badawczymi placówki.

WYKAZ PUBLIKACJI ZA ROK 1976

H. Chłopocka:

1. W sprawie ostatniej podróży Pawła Włodkowica do Włoch. [W:] *Ars historica*. Poznań 1976 s. 493 - 501.
2. O niektórych rękopisach w archiwum królewieckiego w Getyndze. „*Studia Historica Slavico-Germanica*” V: 1976.
3. Edytorstwo naukowe Tytusa Działyńskiego. „*Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej*” Z. 12: 1976 s. 65 - 91.
4. Rec.: K. Forstreuter: Eine polnische Denkschrift auf dem Konzil zu Basel. („*Zeitschrift für Ostforschung*”). „*Studia Źródłoznawcze*” 20; 1976.

B. Dolczewska:

1. Ze studiów nad srebrnym ołtarzem kórnickim. [W:] *O rzemiośle artystycznym w Polsce*. Praca zbiorowa. Warszawa 1976 s. 87 - 111.

M. Kosman:

1. Drogi zaniku pogaństwa u Białych. Wrocław 1976. s. 288. Rec.: S. Russocki: Pożegnanie Lizdejki. „*Nowe Książki*” 1976 nr 13: s. 50 - 51; (T.): „*Archiv für Reformationsgeschichte*” Jhrg 76 Heft 5 s. 165 - 166; J. Powierski, „*Komunikaty Mazursko-Warmińskie*” 1976 nr 4 (134) s. 553 - 559; W. Dziewulski, „*Euhemer*” nr 2: 1977 s. 107 - 109; S. Tworek, „*Kwartalnik Historyczny*” 1977 nr 3 s. 728 - 731; B. Genzelis, „*Literatura ir Menas*” 15; 1977 s. 12.
2. *Historia dla klasy VI*. Wydanie drugie. Warszawa 1976 s. 208.
3. *Historia dla klasy VI*. Wydanie trzecie. Warszawa 1976 s. 208.
4. *Nauczanie historii w klasie VI*. Przewodnik przedmiotowo-metodyczny. Warszawa 1976 s. 156. rec. W. Górczyński, „*Wiadomości Historyczne*” 1977 nr 1, s. 41 - 43.
5. Krzyżacy a chrzest Litwy. [W:] *Ars historica*. Poznań 1976 s. 241 - 252.

6. Zanik pogaństwa w Prusach. „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1976 nr 1 s. 3 - 29.
7. Polskie, rosyjskie i radzieckie badania nad religią Bałtów. „Euhemer” 1976 nr 1 s. 37 - 54.
8. Z badań nad Odrodzeniem i Reformacją w Polsce. Ibidem s. 53 - 63.
9. Archiwum kapituły wileńskiej. „Archeion” T. LXIV: 1976 s. 37 - 57.
10. „Podniesienie” książąt litewskich. „Acta Baltico-Slavica” X; 1976 s. 15 - 36.
11. Odpowiedź na recenzję Tadeusza Wasilewskiego. „Kwartalnik Historyczny” LXXXIII: 1976 nr 1 s. 254 - 256.
12. Rec.: J. Rulka, K. Siadak: Zeszyt do ćwiczeń z historii dla klasy VI. Warszawa 1976. „Wiadomości Historyczne” 1976 nr 5 s. 233 - 234.
13. Rec.: E. Kneifel: Die evangelisch-augsburgischen Gemeiden in Polen 1555 - 1839. Eine Parochialgeschichte in Einzeldarstellungen. Vierkirchen über München 1971. „Studia Historica Slavo-Germanica” V: 1976 s. 221 - 224.
14. Rec.: I. Szybiak: Szkolnictwo Komisji Edukacji Narodowej w Wielkim Księstwie Litewskim. Wrocław 1973. „Zapiski Historyczne” XLI: 1976 s. 173 - 174.
15. Rec.: F. Sliesoriunas: 1830 - 1831 metu sukilimas Lietuvoje. Vilnius 1974. Ibidem nr 3 s. 185 - 188.
16. Rec.: J. Poklewski: Święta Lipka. Polska fundacja barokowa na terenie Prus Książęcych. Warszawa - Poznań 1974 „Euhemer” 1976 nr 2 s. 93 - 96.
17. Rec.: J. A. Chrościcki: Pompa funebris. Z dziejów kultury staropolskiej. Warszawa 1974. „Studia Źródłoznawcze” XX: 1976 s. 243 - 245.
18. Rec.: L. A. Florus: Zarys dziejów rzymskich. Przetłumaczył, wstępem i komentarzem opatrzył I. Lewandowski. Wrocław 1973. Ibidem s. 268 - 269.
19. Rec.: P. Skarga: Kazania sejmowe. Opracował J. Tazbir. Wyd. 3. Wrocław 1972. Ibidem s. 273 - 274.
20. Rec.: J. Jurginis: Alytaus ekonomijos dvaru pastatai 1649 metais. („Acta Historica Lituanica” VIII: 1972). Ibidem s. 277.
21. Rec.: R. Jasas, L. Truska: Lietuvos Didziosios Kunigaikštystės gyventojų surasymas 1790 m. Vilnius 1972. Ibidem s. 277 - 278.
22. Rec.: Raporty generalnych wizytorów szkół KEN w W. Ks. Litewskim 1782 - 1794. Oprac. K. Bartnicka i J. Szybiak. Wrocław 1974. „Acta Baltico-Slavica” X: 1976 s. 377 - 379.
23. La Bibliothèque de Kórník sur le fond des collections scientifiques polonaises des XIXe et XXe siècles. „La Pologne et les Affaires Occidentales” Vol. XIX: 1976 No. 1 - 2 s. 202 - 218.
24. Kórník Library in the Setting of Polish Scholary Book Collections of the Nineteenth and Twentieth Centuries. „Polish Western Affairs” Vol. XVII: 1976 No. 1 - 2 s. 196 - 211.
25. Historyk i organizator życia naukowego. W 60-lecie urodzin i w 70-lecie pracy naukowej profesora Gerarda Labudy „Kronika Wielkopolski” w 3/4: 1976 s. 97 - 104.

M. Łuczak:

1. Biblioteka Kórnicka w okresie okupacji 1939 - 1945. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 12: 1976 s. 177 - 189.

R. Marciniak:

1. Biblioteka Kórnicka Tytusa Działyńskiego w r. 1836. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 12: 1976 s. 7 - 18.
2. Księgozbiór Augustyna Działyńskiego (1715 - 1759), wojewody kaliskiego. Ibidem s. 191 - 235.
3. Powstanie styczniowe 1863 - 1864. [W:] Kórník i Bnin w walkach o wolność w latach 1794 - 1945. Pod red. S. Weymana i L. Gomolca. Poznań - Kórník 1976 s. 62 - 90.
4. Zachodniopomorska legenda etnogenetyczna w średniowieczu. „Materiały Zachodniopomorskie” XIX: 1973 (druk. 1976) s. 511 - 527.

A. Mężynski:

1. Biblioteka Kórnicka Jana Działyńskiego. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 12: 1976 s. 117 - 175.

Z. Nowak:

1. Proces Tytusa Działyńskiego w latach 1831 - 1838 z rządem pruskim o zasekwestrowane dobra kórnickie. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 12: 1976 s. 93 - 115.

S. Potocki:

1. Podstawy finansowe Biblioteki Kórnickiej w latach 1826 - 1924. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 12: 1976 s. 19 - 47.
2. Współpracownicy Biblioteki Kórnickiej od połowy XIX w. do r. 1924. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” Z. 12: 1976 s. 237 - 248.
3. Kórnik w XVII i XVIII wieku, [W:] Czy Kórnik ma tylko 550 lat? Materiały sesji popularno-naukowej, zorganizowanej w ramach obchodów 550-lecia lokacji Kórnika (29 - 30 marca 1976). Poznań 1976 s. 25 - 34.

J. Wiesiołowski:

1. Dominikanie w miastach wielkopolskich w okresie średniowiecza. [W:] Studia nad historią dominikanów w Polsce. T. 1. Warszawa 1975 (druk. 1976) s. 195 - 269.
2. Oświata i kultura na pograniczu wielkopolsko-kujawskim u schyłku wieków średnich. „Roczniki Historyczne” 42: 1976 s. 115 - 137.
3. Ambroży Pampowski — starosta Jagiellonów. Z dziejów awansu społecznego na przełomie średniowiecza i odrodzenia. Wrocław 1976 s. 198.

KSZTAŁCENIE KADRY. DYDAKTYKA. WSPÓŁPRACA ŚRODOWISKOWA

W ciągu minionych dziesięciu lat rozwój naukowy kadry doznał wyraźnego zahamowania, ostatni doktorat miał miejsce w 1968 r. Toteż dla ułatwienia zdobywania stopni doktorskich przez młodszych pracowników zostało zorganizowane przez doc. dra Marceliego Kosmana seminarium, w którym uczestniczy ok. 10 osób. Sformułowano kilka tematów prac (T. Naganowski, Z. Kalisz, M. Łuczak), poza placówką przygotowuje rozprawę doktorską S. Potocki (pod kierunkiem prof. dra Lecha Trzeciakowskiego). J. Wiesiołowski pracuje od kilku lat nad rozprawą habilitacyjną (temat: socjotopografia średniowiecznego Poznania), z kierunkami badań placówki ściśle wiąże się zagadnienie podjęte przez R. Marciniaka (geneza i funkcjonowanie w społeczeństwie staropolskim Tek Górskiego). Pierwsze efekty w postaci stopni naukowych winny być widoczne w obecnej pięciolatce.

Pracownicy Biblioteki uczestniczyli w życiu naukowym środowiska poznańskiego, położony został większy niż poprzednio nacisk na wykonywanie statutowego obowiązku opieki merytorycznej nad siecią bibliotek PAN-owskich Poznania i regionu, co uzyskało pozytywną ocenę władz Oddziału PAN w Poznaniu. Dyrektor Biblioteki zapoznał się z księgozbiorami kilku większych placówek, utrzymywane były związki z bibliotekami naukowymi i publicznymi miasta, szczególnie pożyteczny okazał się udział w pracach kolegium dyrektorów, które m.in. odbyło wizytację czołowych bibliotek Wielkopolski.

Uczestniczono w pracach dydaktycznych Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza (wykłady i seminaria, opieka nad 50 magistrantami) w ramach 1/2 etatu (H. Chłopocka) i godzin zleconych (M. Kosman). Tematy wykładów: H. Chłopocka: Podstawy edytorstwa — III r.

60 godz.; M. Kosman: Polskie biblioteki naukowe XIX i XX w. — III r. zaoczny 30 godz., IV r. zaoczny 20 godz.; Biblioteka Kórnicka na tle polskich księgozbiorów epoki porozbiorowej — III i IV r. stacjonarny 60 godz.

Organizowano praktyki studenckie: 1-miesięczną dla 2 studentów bibliotekoznawstwa z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, 10-dniową dla 10 studentów filologii klasycznej z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Przyjmowanie większej liczby praktykantów uniemożliwia ciasnota lokalowa w podstawowych działach oraz — przede wszystkim — brak możliwości zakwaterowania studentów w Kórniku.

DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA

Pierwszy krąg zagadnień, na których upowszechnienie zwrócono uwagę w roku sprawozdawczym, wiązał się z bibliotekarstwem szeroko pojętym (w związku z obchodami Roku Bibliotek i Czytelnictwa) oraz z dziejami placówki (przygotowywanie jubileuszu 150-lecia). Dyrektor Biblioteki w kwietniu uczestniczył w dyskusji redakcyjnej „Tygodnia” na temat czytelnictwa¹⁷, zaanonsowana została poprzez prasę przygotowywana książka doc. M. Kosmana na temat wybitnych postaci z kręgu kórnickiego do I wojny światowej, która ukaże się w początkach 1978 r.¹⁸, ogłoszono popularne artykuły prezentujące placówkę — jej przeszłość i teraźniejszość — pióra tegoż autora¹⁹. Środki masowego przekazu włączyły się do przygotowań jubileuszowych poprzez artykuły i audycje; zbiory specjalne poprzez telewizję w programie ogólnopolskim zaprezentował w lutym dr R. Marciniak, sprawy placówki były przedmiotem wywiadu radiowego dyrektora w dniu 21 listopada. Na posiedzeniu Komisji Historycznej Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk wygłosił on referat pt. *Biblioteka Kórnicka na tle polskich księgozbiorów naukowych XIX i XX wieku*.

Popularyzacja wiedzy obejmowała dyscyplinę historyczną, przy czym zadania w tym zakresie realizowała w praktyce jedna osoba, doc. M. Kosman²⁰, przede wszystkim na łamach prasy tygodniowej²¹. Łączyło się to z przynależnością do Związku Literatów Polskich, przy czym okazję do prezentowania również wybranych zagadnień związanych z przeszłością i funkcjonowaniem Biblioteki Kórnickiej

¹⁷ M. Kosman: *Spór o biblioteki* (głos w dyskusji). „Tydzień” 1976 nr 18 s. 4 - 5.

¹⁸ *Barwne postacie z Kórnika — historia do poczytania* (rozmawiał red. Z. Beryt). „Gazeta Zachodnia — Magazyn” 1976 nr 298 s. 4.

¹⁹ *Ostatnia biblioteka z doby romantyzmu*. „Życie Warszawy” 1976 nr 250 s. 9; *Biblioteka Kórnicka — już 150 lat* „Gazeta Zachodnia — Magazyn” 1976 nr 53 s. 5.

²⁰ Wywiad tygodnia: *Uczyć patrzenia w przeszłość* (rozmawiał red. Z. Bosacki). „Tydzień” 1976 nr 19 s. 3.

²¹ Na łamach „Magazynu Gazety Zachodniej”: *W bibliotekach Leningradu* (nr 93), *Praca poznańskich historyków — Dzieje Polski* (nr 30), *Kazimierz Wielki — filmowy i historyczny* (nr 71), *Pierwszy wybitny Wielkopolek — Mieszko* (nr 104). Cykl: *Miedzy dawnymi a nowymi laty w magazynie ilustrowanym*, „Tydzień”: *Żona z portretu* (nr 120), *Granice* (nr 145), *Syci i głodni* (nr 162), *My rządzą światem...* (nr 129). Szkic *Granice* przedrukowany w „Magazynie Polskim” nr 11.

dało kilkanaście spotkań autorskich na terenie województw poznańskiego i zielonogórskiego (zwłaszcza spotkania w grupach specjalistycznych bibliotekarzy — w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Poznaniu, Miejskiej Bibliotece Publicznej w Kościanie oraz na uniwersytecie ludowym w Lubrzy).

Biblioteka aktywnie uczestnicząc w działalności kulturalno-oświatowej służyła — zgodnie z tradycją — swą Salą Czerwoną w Pałacu Działyńskich, gdzie odbywały się m.in. cykliczne imprezy, jak wykłady niedzielne Towarzystwa Miłośników Miasta Poznania. Łącznie udostępniono salę na 49 imprez. W Kórniku Biblioteka odgrywała rolę przodującą w zakresie upowszechniania wiedzy poprzez referaty, odczyty, instruktaż, organizowanie wystaw, udostępniała też swe pomieszczenia oraz ekspozycje Kórnickiemu Towarzystwu Kulturalnemu.

W holu zamkowym na I piętrze organizowano stałe wystawy, które stanowiły integralną część ciągu zwiedzania. W okresie od 10 maja do 31 sierpnia czynna była wystawa zorganizowana przez miejscowe Koło Związku Bojowników o Wolność i Demokrację: „Ziemia Kórnicka w okresie okupacji hitlerowskiej”.

Od 6 września do wczesnej wiosny 1977 r. zainteresowaniem cieszyła się ekspozycja przygotowana przez mgra S. Potockiego: „Kórnik w dokumentach historycznych od średniowiecza do współczesności”. „Gazeta Zachodnia” (nr 203 z 7 IX) ogłosiła na jej temat artykuł A. Kaczkowskiego: *550 lat Kórnika*²².

Ponadto zorganizowano w Kórniku (29 - 30 III) wystawę: „Kórnik od średniowiecza do XVIII wieku” w związku z sesją popularnonaukową (S. Potocki). W zamku odbyły się centralne uroczystości jubileuszu miasta, uświetnione występem chóru Stefana Stuligrosza (27 XI). Z okazji nadania imienia Tytusa Działyńskiego Gminnej Szkole Zbiorczej zaprezentowano dokumenty dotyczące życia i działalności twórcy Biblioteki (10 X). Stare druki i kodeksy rękopiśmienne udostępniono na zorganizowanej przez Klub Międzynarodowej Prasy i Książki w Poznaniu wystawie z okazji 300 rocznicy urodzin Franciszka Rakoczego (październik). Bogate zbiory wronścianów stanowiły podstawowy zrąb stałej ekspozycji poświęconej Józefowi Marii Hoene-Wronskiemu, zorganizowanej w Wolsztynie.

Pośród zwiedzających zamek daje się zauważyć coraz większe zainteresowanie

²² Na wystawę złożyły się dokumenty rękopiśmienne, głównie ze zbiorów Biblioteki Kórnickiej, materiały drukowane, fotokopie, ukazujące rozwój zamku i miasta, opisy zawarte w książkach drukowanych od końca XVIII po XX wiek (dane statystyczne i in. na temat zabudowy miasta, mieszkańców, stosunków etnicznych i gospodarczych). Dla okresu zaborów położono nacisk na udział mieszkańców w ruchach narodowowyzwoleńczych i na organizację polskiego życia społecznego, ekonomicznego i kulturalnego w tym jednym z bardziej znaczących ośrodków polskości w Wielkim Księstwie Poznańskim (dokumenty, fotografie, egzemplarze czasopism, druki ulotne itd.). Czasy nowsze, zwłaszcza okres po II wojnie światowej, zilustrowano głównie fotografiami, ukazując zwłaszcza osiągnięcia w zakresie budownictwa. Łącznie na ekspozycję złożyło się kilkaset eksponatów umieszczonych w 12 gablotach.

W okresie otwarcia wystawy zamek odwiedziło ponad 60 tysięcy osób, szczegółowo się z nią zapoznali ponadto goście biorący udział w centralnych uroczystościach jubileuszowych w listopadzie 1976 r. (ok. 500 osób) oraz kilkuset uczniów szkół z Kórnika i okolicy. Część wystawy — obrazująca dzieje Kórnika do końca XVIII w. — ekspozycją wcześniej, w dniach 29 - 31 marca 1976 r. z okazji sesji popularnonaukowej, odwiedziło ok. 800 osób.

zbiorami bibliotecznymi, toteż starano się prezentować je — organizując specjalne wystawki i prelekcje — naukowcom, bibliotekarzom i grupom młodzieży studenckiej oraz szkolnej. Bibliotekę zwiedziło wielu wybitnych naukowców z kraju i zagranicy, a także delegacje rządowe i przedstawiciele dyplomatyczni akredytowani w Polsce, m.in. konsul generalny ZSRR w Poznaniu, delegacja Ministerstwa Kultury NRD, uczestnicy sesji RWPG (24 VI), zastępca kierownika Wydziału Nauki KC PZPR prof. dr Jan Rychlewski, wiceprezesi Akademii Nauk krajów socjalistycznych d/s nauk społecznych (23 X — Pałac Działyńskich, 24 X — Kórnik), radziecki kosmonauta gen. Aleksy Leonow (22 VIII).

Nawiązana została współpraca ze środkami masowego przekazu, które włączyły się do przygotowań jubileuszowych Biblioteki. W dniu 31 XII „Głos Wielkopolski” opublikował notatkę PAP-owską na temat zbiorów i aktualnych funkcji placówki.

UWAGI KOŃCOWE

W roku sprawozdawczym nowa dyrekcja wypracowała ramowy plan pracy na obecną pięcioletkę, dokonała wstępnych kroków w kierunku reorganizacji wewnętrznej i ożywienia pracy w pionach naukowym oraz bibliotecznym, a także usprawnienia działalności muzealnej. Postanowiono dokonać pewnych modyfikacji kosztem ograniczenia liczby zwiedzających poprzez eliminację dzieci z młodszych klas szkoły podstawowej. Rozpoczęto systematyczne działanie w zakresie właściwego informowania opinii publicznej o placówce, która w ciągu ostatnich lat szerszym kręgom stała się znana jako „Muzeum”. Równocześnie położono nacisk na konieczność przeprowadzenia kolejnych remontów, a także przygotowania nowych pomieszczeń magazynowych. Sprawą palącą stało się uzyskanie — ponownie — podstawowych elementów bazy reprograficznej.

W zakresie porządkowania zbiorów podstawowe prace rozpoczęły się od kwietnia w Dziale Gromadzenia, który też wykazał się najlepszymi osiągnięciami. Ich ocena będzie możliwa po całkowitym wykonaniu zaplanowanych zadań, które przewi dziano na koniec roku 1977.

ANEKS

STATUT

BIBLIOTEKI KÓRNICKIEJ POLSKIEJ AKADEMII NAUK¹

I. Postanowienia ogólne

- § 1. Biblioteka Kórnicka PAN, zwana dalej Biblioteką, jest jednostką pomocniczą o charakterze naukowym.
- § 2. Biblioteka działa na podstawie: 1) Ustawy z dnia 17 lutego 1960 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz. U. z 1970 r. nr 4, poz. 35; z 1973 r. nr 12, poz. 89 i z 1974 r. nr 50, poz. 319); 2) Ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach (Dz. U. nr 12, poz. 63); 3) Statutu Polskiej Akademii Nauk nadanego uchwałą Nr 203/70 Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 1970 r.; 4) Uchwały nr 1/54 Sekretariatu Naukowego PAN z dnia 5 I 1954 r. w sprawie

¹ Statut niniejszy został zatwierdzony przez pierwszego zastępcę sekretarza naukowego PAN prof. dra Tadeusza Orłowskiego w dniu 18 XII 1975 r.

utworzenia usługowej placówki naukowej pod nazwą Biblioteka Kórnicka Polskiej Akademii Nauk; 5) Niniejszego statutu.

- § 3. Siedzibą Biblioteki jest miasto Kórnik w woj. poznańskim. Agendy Biblioteki znajdują się w Poznaniu².
- § 4. Biblioteka używa pieczęci okrągłej z godłem państwowym pośrodku, z napisem w otoku: Polska Akademia Nauk — Biblioteka Kórnicka.

II. Zadania Biblioteki

- § 5. Biblioteka obejmuje swą działalnością:
- 1) prowadzenie księgozbioru i innych zbiorów naukowych, dotyczących historii i kultury polskiej oraz współczesnego i dawnego piśmiennictwa polskiego z kraju i zagranicy;
 - 2) prowadzenie prac bibliograficzno-dokumentacyjnych i informacyjnych z zakresu swojej specjalizacji;
 - 3) prowadzenie prac badawczych stosownie do profilu Biblioteki według ustalonego planu;
 - 4) sprawozdanie fachowej opieki nad bibliotekami placówek naukowych PAN oraz towarzystw naukowych dotowanych przez PAN pozostających w zasięgu terenowego działania Oddziału PAN w Poznaniu.
- § 6. Do zadań Biblioteki należy w szczególności:
- 1) gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie księgozbioru i innych zbiorów naukowych zgodnie z brzmieniem § 5 pkt 1 oraz wydawnictw z zakresu bibliografii, informacji i dokumentacji naukowej oraz bibliografii;
 - 2) prowadzenie w zakresie swojej specjalizacji, przede wszystkim w oparciu o zbiory własne, prac badawczych z zakresu historii polskiej i piśmiennictwa polskiego, bibliografii ze szczególnym uwzględnieniem prac bibliograficzno-dokumentacyjnych i edytorskich oraz z zakresu muzealnictwa;
 - 3) szkolenie i doskonalenie własnych kadr bibliotecznych, bibliotekarzy sieci PAN oraz organizowanie praktyk studenckich;
 - 4) współdziałanie z placówkami naukowymi i kulturalnymi w upowszechnianiu nauki i sztuki;
 - 5) prowadzenie muzeum oraz urządzenie okolicznościowych wystaw w oparciu o własne zbiory biblioteczne i muzealne;
 - 6) współpraca z krajowymi i zagranicznymi bibliotekami naukowymi oraz ośrodkami informacji naukowej ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek i sieci informacji naukowej PAN;
 - 7) publikowanie wyników własnych prac badawczych, bibliograficzno-dokumentacyjnych, edycji źródłowych oraz wydawanie własnego organu naukowego;
 - 8) prowadzenie innych prac zleconych przez władze PAN.

III. Organizacja Biblioteki

- § 7. Organami Biblioteki są: 1) Dyrektor; 2) Kolegium; 3) Rada Naukowa.
- § 8. Dyrektor kieruje działalnością Biblioteki i ponosi za nią odpowiedzialność; dyrektor zarządza Biblioteką przy pomocy wicedyrektorów i wicedyrektora administracyjnego³.

² Zmiana w Statucie wprowadzona przez sekretarza naukowego PAN decyzją nr 10/77 z dnia 4 II 1977 r. na wniosek dyrektora Biblioteki Kórnickiej zaaprobowany przez Radę Naukową. Wiąże się to ze wzrostem zadań placówki na terenie Poznania i koniecznością bardziej swobodnego przemieszczania agend Biblioteki, zgodnie z aktualnymi potrzebami. Poprzednio — Statut z 18 XII 1975 — zdanie drugie § 3 brzmiało: „Biblioteka prowadzi w Poznaniu w Pałacu Działyńskich Stary Rynek 78 informatorium oraz czytelnię dla potrzeb poznańskiego środowiska naukowego”.

³ Zmiana w Statucie (zob. p. 2), związana z wprowadzeniem drugiego stanowiska wicedyrektora, oraz zastąpienie wyrazów „zastępca dyrektora d.s. administracyjnych” sformułowaniem: wicedyrektor administracyjny.

- § 9. 1) Dyrektora Biblioteki powołuje i odwołuje sekretarz naukowy PAN na wniosek dyrektora Biura Wydawnictw i Bibliotek PAN⁴.
2) Wicedyrektorów powołuje i odwołuje sekretarz naukowy PAN na wniosek dyrektora Biblioteki, uzgodniony z dyrektorem Biura Wydawnictw i Bibliotek, po zasięgnięciu opinii Rady Naukowej Biblioteki.
3) Wicedyrektor administracyjny i główny księgowy są powołani na podstawie odrębnych przepisów.
- § 10. 1) Do zakresu działania dyrektora należy w szczególności:
a) kierowanie całością prac Biblioteki,
b) przedstawienie właściwym organom PAN planów perspektywicznych i okresowych, preliminarzy budżetowych oraz rocznych sprawozdań z działalności placówki,
c) przedstawianie radzie naukowej do zaopiniowania projektów i wniosków w sprawach należących do zakresu jej działania oraz sprawozdań z działalności placówek,
d) zatrudnianie i zwalnianie pracowników Biblioteki w ramach obowiązujących przepisów,
e) ustalenie dla wicedyrektorów, wicedyrektora administracyjnego, głównego księgowego i kierowników jednostek organizacyjnych Biblioteki zakresu obowiązków, uprawnień i odpowiedzialności z tytułu sprawowania przez nich kierownictwa i ciężącej odpowiedzialności za gospodarkę finansową i materiałową,
f) ustalenie szczegółowego regulaminu pracy;
2) W sprawach mających znaczenie polityczne dyrektor Biblioteki współdziała z organizacją partyjną, a w sprawach pracowniczych również z organizacją związkową.
- § 11. Kolegium jest organem pomocniczym i doradczym dyrektora Biblioteki.
- § 12. W skład kolegium wchodzi: 1) dyrektor Biblioteki, 2) wicedyrektorzy i wicedyrektor administracyjny, 3) kierownicy jednostek organizacyjnych Biblioteki, 4) sekretarz organizacji partyjnej, 5) przedstawiciel organizacji związkowej.
- § 13. Do zakresu działania Kolegium należy:
1. omawianie spraw związanych z realizacją podstawowych zadań Biblioteki, a w szczególności: a) analiza realizacji planów pracy komórek organizacyjnych Biblioteki, planów prac naukowobadawczych oraz kształcenia i doskonalenia kadr, b) okresowa analiza gospodarki finansowej i materiałowej oraz organizacji pracy, c) analiza pracy kadry bibliotecznej i innych pracowników, d) analiza przebiegu wykonania uchwał, zarządzeń, poleceń władz i organów kierowniczych Akademii oraz innych spraw związanych z kierowaniem Biblioteką;
2. omawianie spraw związanych z bieżącym kierowaniem pracami;
3. omawianie spraw wniesionych pod obrady z inicjatywy dyrektora Biblioteki lub członka kolegium.
- § 14. 1. Zebrania Kolegium zwołuje dyrektor Biblioteki.
2. Dyrektor Biblioteki może zapraszać na zebrania osoby spoza Kolegium bezpośrednio zainteresowane przedmiotem obrad.
- § 15. Rada Naukowa sprawuje nadzór naukowy nad działalnością Biblioteki i współdziała z dyrektorem Biblioteki. Do podstawowych jej zadań należy czuwanie nad poziomem naukowym pracy Biblioteki oraz nad rozwojem kadry.

⁴ W dniu 29 XII 1975 r. sekretarz naukowy PAN pismem nr BWB-IV-960/1-10/75 przekazał nadzór naukowy nad Biblioteką Wydziałowi I PAN. Oto treść pisma do sekretarza Wydziału I prof. dra Władysława Markiewicza: „Z dniem 1 stycznia 1976 r. powierzam obywatelowi sekretarzowi Wydziału I PAN – Nauk Społecznych – nadzór naukowy nad bibliotekami naukowymi PAN w Gdańsku, Kórniku, Krakowie, Warszawie i Wrocławiu w analogicznym zakresie jak w odniesieniu do placówek naukowych. Ogólny nadzór nad działalnością bibliotek naukowych PAN pozostaje nadal w gestii I zastępcy sekretarza naukowego PAN. W sprawach dotyczących bibliotek naukowych niezbędne opinie, informacje i materiały przygotowuje Biuro Wydawnictw i Bibliotek PAN w porozumieniu z innymi biurami Sekretariatu Administracyjnego PAN”.

- § 16. W posiedzeniu Rady Naukowej uczestniczy przedstawiciel Biura Wydawnictw i Bibliotek PAN.
- § 17. Do zakresu działania Rady Naukowej należy w szczególności:
1. inicjowanie badań naukowych, ocena ich poziomu i przebiegu;
 2. rozpatrywanie i opiniowanie projektów wieloletnich i rocznych planów działalności Biblioteki;
 3. opiniowanie sprawozdań z całokształtu działalności Biblioteki;
 4. ocena poziomu wydawnictw Biblioteki;
 5. opiniowanie wniosków w sprawach osobowych działalności podstawowej Biblioteki;
 6. rozpatrywanie innych spraw wynikających z obowiązujących przepisów lub zleconych przez władze Polskiej Akademii Nauk oraz wniesionych pod obrady przez członka Rady i dyrektora Biblioteki.
- § 18. Zasady i tryb działania Rady Naukowej określa uchwalony przez nią regulamin.
- § 19. Strukturę organizacyjną Biblioteki ustala dyrektor w porozumieniu z Biurem Wydawnictw i Bibliotek PAN, a zatwierdza sekretarz naukowy PAN.
- § 20. Zakres działania poszczególnych komórek organizacyjnych Biblioteki określa zatwierdzony przez dyrektora regulamin organizacyjny.
- § 21. 1) Biblioteka jest jednostką budżetową. 2) Ogół dochodów i wydatków Biblioteki objęty jest budżetem Państwa (budżet centralny) w części dotyczącej PAN.
- § 22. Biblioteka może prowadzić gospodarstwa pomocnicze posiadające własny plan finansowy, opracowany i zatwierdzony w trybie ustalonym odpowiednimi przepisami.
- § 23. Środki inwestycyjne Biblioteki w zakresie inwestycji scentralizowanych objęte są podstawowym planem inwestycyjnym w części dotyczącej Polskiej Akademii Nauk jako inwestora centralnego.
- § 24. 1. Do składania w imieniu Biblioteki oświadczeń w zakresie jej praw i zobowiązań majątkowych wymagane jest współdziałanie dwóch uprawnionych osób.
2. Osobami upoważnionymi są dyrektor, jego zastępcy oraz pełnomocnicy Biblioteki w przypadku ich ustanowienia.
3. W sprawach wynikających ze stosunku pracy Biblioteka działa przez jedną z osób wymienionych w pkt. 2.
4. Sekretarz naukowy PAN może upoważnić dyrektora Biblioteki do samodzielnego składania oświadczeń w szczególnym zakresie.